

М.В. Плотнікова – асист.
кафедри цивільно-правових дисциплін та банківського права
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”;
науковий керівник – канд. юрид. наук, доц.,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін та банківського права
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ” **В.Д. Чернадчук**

ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Діяльність Національного банку України повинна забезпечувати створення дієвого механізму, який запобігав би виникненню банківських криз та сприяв подальшому розвитку економіки країни, що є запорукою підвищення якості життя населення, забезпечення прав і свобод громадян, створення можливостей для вільного розвитку особистості на основі сталого економічного зростання.

З початком фінансової кризи на розпорядження фінансовими ресурсами НБУ звернулася увага. Так, А. Ковальчук зазначає, що НБУ, займаючись офіційно дозволеними комерційними операціями, перманентно накопичує й безконтрольно розпоряджається так званим “власним капіталом” [1, с. 37]. Тому достатньо актуальним є розгляд питання фінансового контролю за діяльністю НБУ.

Якщо проаналізувати законодавство, можна зробити висновок, що система фінансового контролю щодо діяльності НБУ складається з загальнодержавного та відомчого контролю, а також аудиту.

Загальнодержавний фінансовий контроль за діяльністю НБУ – реалізується через його підзвітність Президенту України та Верховній Раді України, передбачену статтею 51 Закону України “Про Національний банк України” [2]. Так, двічі на рік Національний банк надає Президенту України та Верховній Раді України інформацію про стан грошово-кредитного ринку в державі. Це можна вважати контролем вищих органів державної влади за виконанням грошово-кредитної політики.

Крім зазначеного інформування, Голова НБУ доповідає у Верховній Раді України про діяльність очолюваного ним органу. Дані звіти, як правило, стосуються аспектів реалізації грошово-кредитної політики. Єдиним актом реагування за результатами проведених контрольних заходів законодавством передбачено подання Президента в межах своїх конституційних повноважень до Верховної Ради України про звільнення голови НБУ з посади. Як наслідок впливу на Україну світової фінансової кризи український парламент звертався до Президента з вимогою зробити таке подання, однак він проігнорував це прохання.

Державний контроль за діяльністю НБУ також здійснюють Рахункова палата та ГоловКРУ, які мають право перевіряти виконання кошторису, ДПА, яка перевіряє дотримання податкового законодавства. Однак ці органи державного фінансового контролю жодним чином не оцінюють напрями та доцільність здійснення витрат НБУ. Зрозуміло, що фінансова незалежність НБУ потрібно захищати, щоб він не зазнавав тиску з боку уряду, однак фахівці

висловлюють думку, що центральний банк повинен надсилати до уряду оцінні показники власних видатків для забезпечення прозорості своєї фінансової діяльності [3, с. 24].

Для зміни існуючого становища уряд розробив законопроект, на основі якого був прийнятий Закон “Про внесення змін до Закону України “Про Державний бюджет України на 2009 рік” та деяких інших законів України” № 1608-VI від 21.08.2009 (набрав чинності лише 15.10.2009 через протистояння Верховної Ради та Президента) [4]. Даний Закон змінив порядок розподілу перевищення кошторисних доходів над видатками Національного банку. В сфері ж контролю за коштами НБУ вказаним законом встановлено щоквартальні та річні звіти про виконання кошторису НБУ. Однак, слід зазначити, що саме такі зміни порушують ст. 4 та 51 Закону “Про Національний банк України”, якими визначена економічна самостійність НБУ та підзвітність його лише Президенту України й Верховній Раді України в межах їх конституційних повноважень. Інші позитивні аспекти Закону № 1608 нівелюються наведеним висновком.

Щодо відомчого фінансового контролю, то він реалізується через проведення аудиторських перевірок, які відповідно до ст. 69 Закону “Про Національний банк України” здійснюють ревізійні управління НБУ, безпосередньо підпорядковані Голові НБУ. Причому закон зазначає, що комплексні перевірки господарсько-фінансової діяльності структурних підрозділів НБУ проводяться не рідше одного разу на рік. Функціонування системи внутрішнього аудиту забезпечує досягнення стратегічних завдань НБУ, дотримання законодавства та внутрішніх нормативів, положень та процедур, об’єктивність та своєчасність інформації для потреб прийняття управлінських рішень.

Зовнішній аудит реалізується шляхом перевірки річного звіту і проведення аудиторської перевірки аудиторською компанією, визначеною Радою НБУ. Однак, Законом України “Про аудиторську діяльність” [5], аудит визначається як перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб’єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб’єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів. Виходячи з визначення, аудит не ставить перед собою завдань з’ясувати правильність визначення потреби в коштах та взяття зобов’язань, а також ефективність використання коштів і майна. Щодо всіх інших органів державної влади контроль за правильністю визначення потреби в бюджетних коштах здійснює Державна контрольно-ревізійна служба, і відповідно на НБУ такі її повноваження не поширюються.

Підсумовуючи викладене, можна говорити про те, що фінансовий контроль за діяльністю Національного банку України здійснюється шляхом реалізації функцій різних державних органів з метою контролю проведення грошово-кредитної політики та виконання кошторису доходів та видатків НБУ.

Недоліком можна вважати відсутність механізму контролю за доцільністю та ефективністю використання коштів, що акумулюються Національним банком. Аналізуючи ж механізм звітності НБУ перед Кабінетом Міністрів України, запроваджений Законом № 1608, слід зазначити, що він суперечить ст. 4 та 51 Закону України “Про Національний банк України”.

Література

1. Ковальчук, А. Незалежність Центрального банку як проблемний фактор подолання фінансової кризи (правовий контекст) [Текст] / А. Ковальчук // Юридична Україна. – 2009. – № 1. – С. 32–38.
2. Про Національний банк України [Електронний ресурс] : Закон України від 20.05.99 № 679-XIV. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=a>.
3. Шаров, О. Центральний банк у XXI сторіччі: виклики та рішення [Текст] / О. Шаров // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 7. – С. 18–29.
4. Про внесення змін до Закону України “Про Державний бюджет України на 2009 рік” та деяких інших законів України [Електронний ресурс] : Закон України від 21.08.2009 № 1608-VI. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=a>.
5. Про аудиторську діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 22.04.93 № 3125-XII. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=a>.

Плотнікова, М.В. Фінансовий контроль за діяльністю Національного банку України [Текст] / М.В. Плотнікова ; наук. кер. В.Д. Чернадчук // Права людини в умовах сучасного державотворення: теоретичні і практичні аспекти : збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (11-12 грудня 2009 р.). – Суми : УАБС НБУ, 2009. – С. 303-305.